

EPILOG

Mlad, ambiciozan, patriotski vaspitavan bio je "od rane svoje mladosti vojnik i dušom i srcem. Vojništvo je voleo, obožavao. Za njega je vojska bila drugi božji hram, a vojništvo religija."

"Od prvih dana svoje vojničke karijere Dušan je gledao jedinstvenom vedrinom pogleda, kao da mu Klauzevic, Moltke i Žomini behu profesori, a Napoleon i Suvorov komandanti. On je vladao u punom smislu reči pravom suštinom vojničkog duha. Njegova vojnička rasuđivanja, njegov vojnički pogled, njegove vojničke ideje odlikovale su se pravom vojničkom doktrinom i umešnošću."

Malo je nedostajalo da se san dečaka poniklog u oficirskoj porodici ne ostvari. Tada nešto slabije fizičke sposobnosti mladog gimnaziste postadoše gotovo neprolazna prepreka za ulazak na Akademiju. Protekcija kod očevih prijatelja, vojnih profesora, predupredila je neki drugi životni put.

Još kao mlad oficir, tek izašao sa Vise škole, predstavio se javnosti kao vojni mislilac daleko iznad nivoa jednog komandira baterije. Već tada je pokazao sklonost da brine "višu brigu" o spremi zemlje za rat i o modernizaciji njene vojske na osnovu analize najnovijih iskustava u svetu.

U ratovima je bio uspešan načelnik štaba brigade i divizije, pomoćnik načelnika štaba armije i šef odseka u Vrhovnoj komandi. Od kolikog je značaja bio svakom svom komandantu ostalo je zabeleženo u službenim ocenama, ali i u sećanju "celog oficirskog kora". Posebno je visoko cenjena njegova uloga u organizovanju i ratovanju Kombinovane divizije.

Mirnodopski period koji za Kraljevinu SHS nije značio prestanak ratnih operacija i vanrednih prilika (do 1922), godine su kada je na odgovornim dužnostima brinuo o stvaranju nove Organizacije vojske. Potom, kao čovek od najvećeg poverenja Preuzeo je rukovođenje obaveštajnom službom. Kao oficir visoko

obrazovan, uglađenog ponašanja, sa znanjem stranih iskustvom u diplomatskim misijama, poslan je 1923. godine politički veoma osetljiv, zagrebački garnizon. Po događajima koji će uslediti, njegovo postavljenje za komandanta manje značajne formacije sugeriše da je odlazak na tu dužnost pored potrebe da zadovolje zakonski uslovi za sticanje generalskog čina, imalo ' izvesnu političku pozadinu. Povratak mladog generala u Beograd na "velika vrata", direktno u fotelju ministra vojske i mornarice kao da to potvrđuje.

Na dužnosti ministra branio je pred Narodnom skupštinom svoju politiku modernizacije u kojoj su na prvom mestu bili vazduhoplovstvo i mala, ali efikasna defanzivna mornarica. Smatrajući da smo već u zaostatku za mnogim evropskim državama, žurio je da se osposobi domaća ratna industrija. Međutim, kao i mnogi patriot! dobre volje, suočio se sudbinom ministra vojske u jednoj ratom uništenoj i siromašnoj državi.

Samosvestan i snažne volje pokušavao je da ostvari svoje vizije o saradnji vojske i politike. Njegovo poimanje uloge vojske kao branioca države pred spoljnim opasnostima podrazumevalo je visoko sređene političke prilike u zemlji i zadovoljne građane kao preduslov dobrog borbenog morala. Politički odnosi u novoj Kraljevini nisu išli tome gledištu naruku. Lično, smatrao je da doprinosi toj stabilnosti suprotstavljanjem nepatriotskim agitacijama, ali i progonom korupcije u vojsci i državnoj upravi.

Poznat u gradu kao "radikalski ministar" ili "saradnik iz Pašićeve političke škole" (Čačanski glas, 1934) imao je posebno razvijen osećaj o potrebi saradnje vojske i Ministarstva spoljnih poslova na objedinjavanju tzv. nacionalnog rada (spoljnih poslova). Upravo, sam je isticao skladnost rada Krune, Pašića i Putnika u svoje vreme. Načelnik Glavnog generalštaba, morao je po Trifunoviću biti uključen u razmatranje svih najosetljiviji međunarodnih pitanja. S druge strane, predsednik vlade i ministar spoljnih poslova morali su biti stalno u toku sa stanjem u kome se vojska nalazi, kako jugoslovenska, tako i drugih evropskih država, a posebno susednih.

Pretorijanstvo ili neodgovorno mešanje vojnih faktora politiku nisu bili po njegovom ukusu. U pokušaju da se suprostavi

ambicijama Petra Živkovića da na neformalan način upravlja vojskom i utiče na političke poteze vlade i stranaka, izgubivši podršku Kralja, odlazi u penziju u svojoj 47. godini.

Po odlasku u penziju nastavlja sa praćenjem vojne problematike, piše, održava kontakte, nada se da će u nekim novim prilikama ponovo poslužiti otadžbini. Njegov dom postaje okupljalište svih dobronamernih patriota koji su se našli u sukobu sa diktaturom ili diktatorom u vojsci, generalom Živkovićem. U nekim političkim krugovima je pominjan kao ponovni ministar vojske koji bi je očistio od neodgovornih elemenata. O tome je pisala štampa u zemlji i inostranstvu.

Sudbina Dušanova, paradigma je za celu jednu generaciju. Njima nije bilo suđeno da mirno, do kraja provedu penzionerske dane gledajući kako se zemlja sve vise razvija, a Beograd izgrađuje kao moderan evropski grad. Novi rat i rušenje Beograda ne samo da su naneli nenadoknadive ljudske i materijalne gubitke, već su sa istorijske scene zbrisali celu jednu generaciju, jedan segment građanske elite koja se tek počela etablirati i doprinositi modernizaciji Srbije i Jugoslavije. Promenom društvenog sistema 1945. godine, generacija kojoj je pripadao Trifunović, i koja je iznela na svojim plećima breme oslobodilačkih ratova i ujedinjenja, bačena je u anonimnost. Retkima je bilo dozvoljeno da pod inicijalima ili samo sa jednim slovom imena i celim prezimenom potpisuju stručne radove neophodne za školovanje novih pitomaca. Čutke su posmatrali kako je u novu vojsku ponovo inkorporiran veliki broj njihovih hrvatskih kolega koji su odrekli zakletvu domovini i postali oficiri NDH. U novoj vojsci neki od njih sedeli su sa činom generala, ostali u činu pukovnika pa naniže. Ne pristajući na novu stvarnost, mnogi generali i oficiri Dušanove generacije prihvatili su siromaštvo i neizvesnost emigrantskog života.

Posvećenost poslu praćena željom da se steknu što jače stručne kvalifikacije, a potom, ometen ratovima, Dušan je formirao svoju porodicu tek u svojim četrdesetim godinama. Stabilan i odan kao suprug i roditelj, pridržavao se patrijarhalnog i građanskog kodeksa svoga vremena. Novi rat omeo ga je da svoju decu do raja izvede na put i time još jednom iskaže svoja shvatanja

građanskog i modernog, posebno u vaspitanju ženskog deteta smutnim vremenima okupacije i građanskog rata, savetovao je da se deca posvete isključivo sticanju školskih znanja, drže podalje od bilo kakvih političkih previranja koja su obuhvatala i njihovu generaciju.

Lične osobine Dušana Trifunovića mogu se, na kraju videti i kroz njegov odnos prema najbližim ratnim drugovima i prema potčinjenima, a posebno slušaocima na Višoj školi Vojne akademije i generalštabnoj pripremi. U redovima koje je u onovremenoj štampi posvetio generalu Rašiću, svom komandantu i pretpostavljenom, saborcu generalu Uzun-Mirkoviću ili preminulom vojvodi Putniku, njegovom velikom učitelju, prepoznajemo postojanog saradnika i druga koji ne mari za neku ličnu korist, naprotiv. Sve ono što su savremenici pripisivali njemu u najveće ratne zasluge, on je velikodušno, bez sujete, džentlmenski, "prosleđivao" svojim drugovima, braneći ih od omalovažavanja i potcenjivanja. Takav je ostao i u "generalskom vagonu" koji ga je povezao iz Beograda, 3. aprila 1941. na poslednji ratni put. Takav je ostao i u logorskim žicama gde se u interesu većine svojih drugova hrabro podmetnuo pred nemačkim vlastima.

Želeći da uspomenu na te njegove osobine sačuvaju i da mu odaju, makar i posmrtno, poštovanje, njegovi drugovi ispisali su u promrzlim barakama nirnberškog logora 1942. godine spomen-knjigu, koja predstavlja redak primerak svedočenja o nekom starešini. Kada su te reči stigle u okupirani Beograd, jedan savremenik, koga je sudbina poštedela ropstva, podstaknut njenim sadržajem, ispisao je sledeće reči:

"... Ti si kratko vreme bio na položaju, odakle se vedri i oblači (...) Ali ti nisi oblačio. Ti si samo vedrio. Vedrio si istinom, pravdom, poštenjem, toplom reči, vrelom utehom, drugarskom pažnjom, roditeljskom milošću, bratskom ljubavlju i ljudskim čovekoljubljem, a povrh svega toga jedinstvenom dostojanstvenošću. Ti si s poukom praštao, bez cinizma osvetoljublja imajući nepokolebljivu nadu i veru u pravednu s ne samo pojedinaca, već i cele naše države, koja je toliko puta dostojanstveno padala, da bi još dostojanstvenije ponovo vaskrsla

(...)Ti si bio neumoljiv, ali ne kao drug i čovek, već jedino i samo to neprijatelj onoga, što je disalo nekim podzemnim dahom, nekom zagušljivom parom, nečim mračnim, tamnim i niskim (...) Ti si kao čovek i nepravde trpeo i snosio si ih bez jauka kao Hristos svoj krst (...) Primaio si gorde i ponosne, koji su umeli da budu ništavni i ponizni, ali ne pred tobom kao čovekom plemenite duše i otvorena duha, već pred tobom, kao carem na vlasti, kada si ih baš ti umeo da primiš kao brat i da im otvoriš oči, da nije dostojno da se prave ništavni i ponizni, kada nam je Bog dosudio da smo svi jednaki, da smo braća i da se ne valjamo po pepelu ništavila i prašini snishodljivosti do stepena poniženja svog dostojanstva."

SADRŽAJ

U spomen generala Dušana Trifunovića (D. Đorđević)	5
Senima svog roditelja (P. Trifunović)	7
PREDGOVOR	10
PORODICA	16
OPREDELJENJE ZA VOJNI POZIV	30
RATOVANJA 1912 - 1918	41
Prvi i Drugi balkanski rat 1912 - 1913.....	41
Služba u Prištini 1913 - 1914.....	50
U Prvom svetskom ratu 1914 - 1918.....	56
-Cerska bitka avgusta 1914.....	59
-Gučevo	73
-Kolubarska bitka.....	80
-Od Zajecara do Valone 1915.....	88
-Na Krfu	94
-Na Solunskom frontu	97
U MIRU VOJNIK I POLITIČAR	118
Organizator, obaveštajac, profesor	118
Komandant u Zagrebu 1923 - 1924.....	128
Na dužnosti ministra vojske i mornarice 1924 - 1926.....	141
-Kraljev favorit i modernizator	141
-Kadrovska politika - odnos prema ljudima	148
-Između "Crne" i "Bele ruke".....	188
I van stroja - u stroju.....	194
Svakodnevnica i vaspitavanje dece	204
DRUGI SVETSKI RAT	211
Ratne operacije VII armije.....	222
Zarobljavanje i odlazak u Oflag.....	246
Starešina logora u Varburgu.....	250
Nirnberški Oflag.....	259
KRIV-NIJE KRIV	271
EPILOG	279
PRILOZI	284
Bibliografija radova Dušana Trifunovića.....	284
Veze politike i vojske 1922.....	285
Vojska i javnost, razgovor sa direktorom "Vremena" 1927.....	287
Sedamdesetogodišnjica generala Rašića, 6. avgust 1928.....	289
Izjava nemačkim vlastima u vezi 27. marta, Varburg, 1941.....	291
Spomen knjiga drugova, Nirnberg 1942.....	296
IMENSKI REGISTAR	328
SADRŽAJ	339